

Руслан Галас

Науковий керівник: к.е.н., доцент Белова І. М.
Тернопільський національний економічний університет**ПЕРЕДУМОВИ ВІДОБРАЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТ В ОБЛІКУ**

Незважаючи на те, що на початку свого розвитку біткоїн був локальною криптовалютою, яка використовувалася тільки обмеженим колом людей (його засновниками та пов'язаними з ними особами), за кілька років він вийшов на світовий рівень. Сьогодні окрім бірж, обмінників та інтернет-ресурсів операції з біткоїнами проводять й деякі магазини та сервісні центри.

Саме біткоїн (Bitcoin) став найпоширенішою і найдорожчою криптовалютою [6]. Ця віртуальна валюта є децентралізованою, всі операції з її участю анонімні, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться тільки в електронному форматі, а операції купівлі-продажу цієї валюти можна здійснити через онлайн-біржі (наприклад BTC-E). За допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокера Форексу (FXOpen) криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу. Також біткоїн можна отримати в результаті прийняття оплати за надані товари та послуги або через купівлю безпосередньо у іншого власника. Останній варіант вважається найвигіднішим, оскільки не передбачає комісійної маржі брокера. Ще одним способом отримання цифрової валюти є майнінг. Його зміст полягає в тому, що на комп'ютери користувачів, які знаходяться в різних точках планети, встановлюють спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого в результаті вирішення певних математичних завдань генеруються біткоїни. В даному випадку процес їх створення і розповсюдження не контролюється єдиним емісійним центром, а розгалуженість забезпечує безпеку [5]. Біткоїн подібний до електронних грошей, але саме принципи повної анонімності, відсутності контролю і обмеженого випуску відрізняють його від роботи електронних платіжних систем.

Біткоїни діляться на дробові частини, мінімальна з яких складає 0,00000001 біткоїна. Мінімальну одиницю біткоїна часто називають Сатоші – на честь її засновника. Таким чином, 1 біткоїн = 100 млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоїни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування і сьогодні мають велику інвестиційну цінність [6].

Поширення розрахунків у альтернативній безготівковій формі серед суб'єктів господарювання призводить до необхідності з'ясування сутності електронних грошей та методології фінансового обліку, що зумовлює актуальність дослідження.

У зв'язку з активним виходом вітчизняних суб'єктів господарювання на зовнішні ринки, зниженням бар'єрів щодо здійснення експорт-но-імпортних операцій з іншими країнами необхідним стало формування дієвої системи інформаційної підтримки відповідних бізнес-процесів на основі достовірної бухгалтерської інформації і дієвого контролю наявності та руху електронних грошей, яка формується з урахуванням їх нормативно-правового статусу для правильної ідентифікації операцій в бухгалтерському обліку.

Особливим видом грошей є електронні гроші, вимоги, що регулюють випуск та використання електронних грошей в Україні, викладено у статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та Положенні про електронні гроші в Україні, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 № 481 (зі змінами і доповненнями) [9].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

В Законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено наступні особливості операцій з електронними грошима:

- випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк;
- випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти;
- банк має право випускати електронні гроші на суму, яка не перевищує суму отриманих ним грошових коштів;
- банк, що здійснює випуск електронних грошей, зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача;
- порядок здійснення операцій з електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, визначаються Положенням про електронні гроші в Україні [10].

Якщо проаналізувати суто технічні, технологічні та організаційні аспекти використання криптовалют, то приходимо до висновку, що вони майже тотожні з електронним видом грошей безготівкової форми їх обороту. Однак, хибним є повне ототожнення криптовалюти з безготівковими грошима в цілому, і їх окремого виду – електронними грошима.

Схожість проявляється у тому, що криптовалюти як електронні гроші є неперсоніфікованим платіжним інструментом (тобто не потребують ідентифікації власника) та обертаються поза межами банківської системи в електронному вигляді. Якщо емітенти електронних грошей мають тісно взаємодіяти із банками для забезпечення вільного обміну електронних грошей на традиційні і навпаки, то криптовалюти не є «банківськими грошми», вони не враховуються при розрахунку монетарних агрегатів та не можуть бути використані для здійснення банківських послуг (прийому депозитів та видачі кредитів).

Концептуальні змістовні відмінності криптовалюти від грошей є такими. Сучасна грошова теорія містить три підходи до тлумачення грошей – це функціональний, еквівалентний і портфельний [3].

За першого, функціонального підходу, криптовалюта має належним чином виконувати п'ять основних функцій (в Західній теорії грошей – три): мірило цінності, засобу обігу, засобу платежу, засобу заощадження, світові гроші.

Вивчення вітчизняного законодавства доводить, що валюта – це «іноземні грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу» (Митний кодекс України, ст. 1). Також у законодавстві використовується більш широке поняття – валютні цінності, яке вже включає в себе як наведене визначення валюти, так і національну грошову одиницю – валюту України (Декрет КМУ Про систему валютного регулювання та валютного контролю, ст. 1). Закон України Про Національний банк України, в статті 1, містить методологічні передумови віднесення так званих «криптовалют» до грошових сурогатів, якими є «будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей». В переліку ж останніх криптовалют «відсутні». Отже у економістів вже були достатні нормативні передумови проводити аналіз криптовалют, класифікуючи їх як певного виду актив, наділений значним ступенем ліквідності.

На сьогоднішній день Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» для обліку електронних грошей, проте, серед науковців є різні думки щодо відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку, так: Легенчук С.Ф., Королюк Н.М. [2], пропонують використовувати рахунок 315 «Електронні гроші»; Нефьодов А. [11], пропонує електронні гроші обліковувати у складі дебіторської заборгованості на рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Відповідно до аналізу праць вітчизняних та зарубіжних авторів доцільним буде використання рахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті».

В балансі підприємства вартість електронних грошей буде відображатись за статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти». Криптовалюта – (цифрова валюта) це особливий електронний платіжний засіб, курс якого підтримується тільки попитом та пропозицією. Такі електронні гроші не регулюються ні однією з державних систем. Основною ознакою цифрової валюти є її децентралізація. Крипто-валюта розосереджена в Мережі та не має централізованого управління [12].

На відміну від закордонної практики, в Україні фінансовий облік віртуальної валюти (криптовалюти) практично не досліджений. Керуючись Листом НБУ No 29-208/7288908.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Біткоїн» до операцій з торгівлі іноземною валютою ...», згідно якого випуск віртуальної валюти Біткон не має будь-якого забезпечення і юридично зобов'язаних за даною валютою осіб, не контролюється державними органами влади жодної з країн [7].

Відповідно до Листа НБУ, Біткоїн в Україні є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. Діяльність з купівлі-продажу Біткоїн за долари США або іншу іноземну валюту має ознаки функціонування так званих «фінансових пірамід» і може свідчити про потенційну залученість у здійсненні сумнівних операцій відповідно до законодавства про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму [7].

Не менш важливим прецедентом, що заслуговує уваги, є внесення Біткоїну в статутний капітал підприємства. Керуючись ст. 13 Закону України «Про господарські товариства», що дозволяє вносити в статутний капітал Товариства не тільки гроші і цінні папери, а й майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку. Отже, Біткоїн-гаманець можна внести на баланс підприємства в якості необоротного матеріального активу. Попередньо залучаючи оцінювача, який визначає вартість Біткоїну, ґрунтуючись на останніх даних криптовалютних бірж. Для відображення Біткоїн-гаманця як нематеріального активу доцільно використовувати рахунок 127 «Інші нематеріальні активи».

Криптовалюта може бути об'єктом інвестицій, так використовуючи електронний гаманець можна стати повноправним учасником біржі. Оскільки немає емісійних центрів криптовалюти, немає комісій за перекази між гаманцями, кожен гаманець можна вважати окремим банком. Іншим аспектом бухгалтерського обліку є відображення у фінансовому обліку власно згенерованої криптовалюти на рахунку 425 «Інший додатковий капітал».

Основними різновидами фінансових інструментів згідно до П(С)БО 13 є: фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу й похідні фінансові інструменти.

У міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності фінансовим інструментам присвячено п'ять міжнародних стандартів [8], а саме: МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»; МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»; МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» (для підприємств, які не застосовують МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» до набрання ним чинності); МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»; МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Зазначені стандарти визначають порядок визнання і подальшого обліку фінансових інструментів на різних етапах їх руху. В міжнародній практиці (п. 11 МСБО 32) під фінансовим інструментом розуміють «будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання».

Облік фінансових активів відповідно до МСФЗ 7 здійснюється за трьома групами: фінансові активи, оцінені за справедливістю вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку; фінансові активи, оцінені за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході; фінансові активи, оцінені за амортизованою собівартістю.

До фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку, відносяться фінансові активи, утримувані

для торгівлі. Згідно з МСФЗ 9 торгівля, як правило, означає активне і часте придбання та продаж, а фінансові інструменти, утримувані для торгівлі, як правило, використовуються з метою отримання прибутку від короткострокових коливань цін або маржі дилера.

Тобто, з точки зору положень МСФЗ, до таких фінансових активів належать фінансові інструменти, що утримуються з метою отримання прибутків внаслідок короткострокових коливань цін, курсів, котирувань і перепродажу протягом фінансового року. Це можуть бути криптовалюти, банківські метали, інвестиційні монети, інструменти власності тощо.

В бухгалтерському обліку будуть відображатись такі господарські операції:

1. Відображено придбання криптовалюти (визначено собівартість фінансової інвестиції) Дт143 Кт 311.
2. Відображено реалізацію крипто валюти Дт 377 Кт 741.
3. Відображено дооцінку крипто валюти Дт 143 Кт 413.
4. Списано собівартість реалізованої фінансової інвестиції Дт 971 Кт 143.
5. Відображено отримання грошових коштів Дт 311 Кт 377.
6. Відображено внесок до статутного капіталу у вигляді нематеріального активу Біткоїн-гаманця Дт 46 Кт 40
7. Відображено у бухгалтерському обліку згенеровану криптовалюту власними інформаційно-технічними засобами Дт 425 Кт 127.
8. Поповнення смарт-карти (електронного гаманця з поточного рахунку в національній валюті Дт 366 Кт 311.
9. Комісія за поповнення платіжної картки Дт 92 Кт 333.
10. Оплата сировини за допомогою електронного гаманця Дт 372 Кт 336.
11. Купівля криптовалюти Біткоїн за електронні гроші Дт 127 Кт 336.

Відповідно до вимог МСФЗ сукупна переоцінка фінансових активів за попередні фінансові роки відображається у капіталі та Звіті про інший сукупний дохід, а переоцінка, що припадає на поточний фінансовий рік, – у Звіті про прибутки і збитки поточного фінансового року.

Діючі вітчизняні методики з обліку фінансових інвестицій дозволяють відобразити новий об'єкт обліку, яким є криптовалюта, без додаткового запровадження балансових рахунків і розробки нових методів оцінки цього активу. Такими рахунками повинні бути відповідно: 143 «Інвестиції непов'язаним сторонам», 352 «Інші поточні фінансові інвестиції». Оцінка повинна відбуватися за справедливою вартістю, але в першому випадку як фінансового активу, оціненого за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході, у другому – фінансового активу, оціненого за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку.\

Відомо, що електронні гроші зберігаються на електронному носії (на мікропроцесорі смарт-карток, у пам'яті ЕОМ, на жорсткому диску), а отже вони знаходяться під контролем підприємства в результаті минулих подій (перерахування коштів в банк, та одержання замість них електронних грошей), і є ресурсом, який може бути використаний для розрахунку з певними контрагентами, це доводить, що для цілей обліку електронні гроші, а отже і криптовалюта є активом.

Отже, використання електронних грошей в Україні стрімко зростають із року в рік, проте питання їх у бухгалтерському обліку залишається недостатньо дослідженим. Слід зазначити, що на сьогодні є ряд суттєвих невідповідностей в нормативно-правових актах, що регулюють порядок використання електронних грошей як між собою, так і щодо порядку їх обліку.

Список використаних джерел

1. Белова І. Перспективи та ризики використання криптовалют в Україні [Текст] / Ірина Белова // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 40-44.
2. Голубничка Г.П. Financial Reporting and Source Documents of Ukrainian Enterprises when

Applying the IFRS. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2013. № 9 (150). С. 29-34.

3. Гроші та кредит : підручник / за ред. М.І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2011. 589 с.

4. Дідоренко Т. Сучасна філософія цифрової економіки [Текст]. Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 68-69.

5. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа криптовалюти. URL: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf>.

6. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоіна: українські реалії використання крипто валют. Forbes Україна [Електронний ресурс]. URL : <http://forbes.net.ua/opinions/1428255-skromnoe-obayanie-bitkoina-ukrainskie-realii-ispolzovaniya-kriptovalyut>.

7. Лист НБУ No 29-208/7288908.12.2014 щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Біткоін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>

8. Мурашко Т. Фінансові інструменти: облік та звітність за міжнародними стандартами. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010068>.

9. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 No 2346-III (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-143>.

10. Положенні про електронні гроші в Україні: Постанова Національного банку України від 24 грудня 2010 р. за No 1336/18631 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10/paran19#n19>.

11. Стратегія Національного банку України «Cashless economy» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/>

12. Axon Partners, ForkLog Research. Правове регулювання криптовалютного бізнесу // Звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-Bitcoin-Businesses-Regulation.pdf>